

Wędrowny Uniwersytet Tradycji – model działania

Wędrowny Uniwersytet Tradycji to interdyscyplinarne przedsięwzięcie edukacyjne, kierowane do uczniów szkół gimnazjalnych i wyższych klas szkoły podstawowej, z małych ośrodków wiejskich. Celem projektu jest włączenie młodych uczestników w proces odkrywania i eksplorowania lokalnego kapitału kulturowego. Narzędziem do tego są nowe media i różnorodne techniki artystyczne. W trakcie działań powstają filmy, fotografie wykonywane techniką otworkową, instrumenty muzyczne, nagrania audio, ozdobne element garderoby, książki i mapy niezwykłych miejsc w okolicy, happeningi, itp. Jednakowoż wykonanie tych dzieł, każdorazowo wymaga zdobycia informacji o innym fragmencie świata tradycyjnej kultury. Nosicielami niezbędnej wiedzy są dziadkowie i sąsiedzi młodych uczestników działań. W ten sposób udział w projekcie, sprzyja nawiązywaniu ważnych kulturowych relacji z pokoleniem dziadków, a wiedza o lokalnej tradycji, która jest „ukrytą osią” działań, jest przejmowana tak jak to miało miejsce dawniej – mimochodem i niejako „przy okazji” wykonywania innych, pozornie nie związanych czynności.

Poniższy model działania Wędrownego Uniwersytetu Tradycji zawiera opis warunków koniecznych do rozpoczęcia działań, oraz kluczowych mechanizmów, na których oparty jest cały projekt. Opis odnosi się do konkretnych działań realizowanych od stycznia 2013 do czerwca 2014 roku, na terenach gmin Rusinów i Potworów,

- 1) Lokalny kapitał kulturowy – nosiciele tradycji – realizatorzy działań – uczestnicy. Intencja i kierunek przekazu.

Podstawą działania Wędrownego Uniwersytetu Tradycji, jest przechowanie w społeczności lokalnej ważnych elementów tradycyjnej kultury. W przypadku działań w gminach Rusinów i Potworów, podstawą działań była tradycyjna muzyka taneczna i pieśni. Jednakowoż w centrum prac może znaleźć się pamięć starszego pokolenia, czy tradycyjne rzemiosło – ważne, by elementy starej kultury, które stanowią „ukrytą oś” działań Uniwersytetu, miały silne zakotwiczenie w miejscowej tradycji, oraz by wciąż aktywni byli wiejscy twórcy, będący nosicielami tradycyjnej wiedzy i umiejętności.

Bezpośrednimi realizatorami i animatorami działań Wędrownego Uniwersytetu Tradycji w gminach Potworów i Rusinów byli młodzi ludzie, którzy od wielu lat przyjeżdżali do miejscowych mistrzów tradycyjnej muzyki, by w drodze bezpośredniego przekazu przejmować ich kompetencje. Wydaje się, że fascynacja realizatorów działań przejawiana wobec lokalnej kultury tradycyjnej jest jednym z warunków sukcesu działań Uniwersytetu. Po pierwsze realizatorzy działań, w pewnym sensie stają się kompetentnymi pośrednikami, w przekazie tradycyjnej wiedzy i umiejętności, pomiędzy młodszym a najstarszym pokoleniem. Po drugie działania Uniwersytetu zaczynają nosić

znamiona pewnego rodzaju wymiany, który zachodzi pomiędzy przyjezdną grupą realizatorów działań a lokalną wspólnotą: animatorzy Wędrownego Uniwersytetu otrzymują od wiejskich muzykantów i śpiewaków wiedzę i umiejętności – to co mogą zaoferować w zamian to zainicjowanie procesu, dzięki któremu również pokolenie wnuków, do tej pory niezainteresowane tradycyjną kulturą, będzie mogło rozpocząć przygodę odkrywania nieznanymi obszarów lokalności.

Jednakowoż ostateczną intencją działania Uniwersytetu jest nie tyle zainteresowanie młodych mieszkańców wsi miejscowym dziedzictwem kulturowym, ile przełamanie powszechnego przekonania o tym, że w najbliższej okolicy „nie ma nic ciekawego”, „nic się nie dzieje”, a jedyną szansą własnego rozwoju jest jak najszybsze „wyrwanie się” do dużego miasta. Z naszego doświadczenia wynika, że otworzenie przed młodymi złożoności świata tradycyjnej kultury, jego tajemnic i wyzwań (to, czego można się tam nauczyć, wcale nie jest łatwe), może rozpocząć proces budowania pozytywnych relacji z własnym miejscem, a w efekcie prowadzi do poczucia dobrze rozumianej odrębności i wyjątkowości oraz umiejętności rozpoznawania szans i możliwości drzemiących w najbliższej okolicy.

2) Metoda nie wprost - przekaz najistotniejszych treści odbywa się „przy okazji”

Zainteresowanie realizatorów działań lokalną kulturą to prawdopodobnie znacznie za mało, by zachwycić lokalnością najmłodsze pokolenie miejscowych. Dlatego główną metodą działania Wędrownego Uniwersytetu Tradycji jest użycie różnego rodzaju „soczewek” pozwalających młodym spojrzeć na to, co miejscowe z zupełnie innej, nowej perspektywy. Na początku główną atrakcją działań są wyłącznie owe „soczewki” (kamery, sprzęt do nagrywania dźwięku), lub samo ich konstruowanie (budowanie aparatów do fotografii otworkowej, rysowanie map swoich wsi, wymyślanie i tworzenie strojów happeningowych). Następnym krokiem jest wykorzystanie „soczewek” – czyli narzędzi poznawania lokalności – do stworzenia konkretnego dzieła: filmu, wystawy, gry planszowej, płyty z muzyką, performansu itp. Proces jest prowadzony w ten sposób, by stworzenie dzieła każdorazowo wymagało zdobycia wiedzy o jakimś konkretnym fragmencie świata tradycyjnej kultury, nosicielami tej wiedzy są starsi mieszkańcy regionu, sąsiedzi i dziadkowie uczestników projektu. W ten sposób to właśnie najstarsi stają się dla młodych źródłem ważnych informacji, to oni posiadają kompetencje, które trzeba przejąć, by udało się całe przedsięwzięcie. By stworzyć film o lokalnych cudach, trzeba przeprowadzić serię wywiadów z najstarszymi, którzy wiele o cudach wiedzą, by nagrać płytę z ciekawą muzyką trzeba nauczyć się grać na bębenku obręczowym od miejscowego muzykanta, by przeprowadzić we wsi happening, trzeba dowiedzieć się wszystkiego o adekwatnych, tradycyjnych fantazjach zapustowych przebierańców itd. W tym miejscu właśnie odbywa się niezwykle ważny, międzypokoleniowy przekaz, jednak dokonuje się on niejako „przy okazji” realizowania zupełnie innych zadań.

3) Indeksy jako ogniwo łączące działania projektowe z procesem edukacji formalnej.

Ważne jest by proces odkrywania lokalności odbywał się w powiązaniu z innymi aktywnościami, w które zanurzeni są młodzi uczestnicy projektu. Jednym z takich obszarów jest niewątpliwie szkoła. Choć tradycje lokalne nie stanowią, jak do tej pory elementu formalnej edukacji szkolnej, to powiązanie lokalności z działaniami szkoły wydaje się wskazane. Temu służą Indeksy Wędrownego Uniwersytetu Tradycji. Uczestnicy działań na samym początku otrzymują Indeksy, w które wpisywane są wszystkie zajęcia, warsztaty, wyprawy, akcje i spotkania w których biorą udział. Działania Uniwersytetu są absolutnie dowolne, tak więc ilość „wpisów” zależy wyłącznie od aktywności studenta. Indeksy trafiają w końcu roku szkolnego do dyrektorów szkół, którzy biorą je pod uwagę w trakcie wystawiania ocen końcowych i przyznawania innych okolicznościowych wyróżnień. W ceremonii zakończenia roku szkolnego biorą udział również wykładowcy Wędrownego Uniwersytetu Tradycji, wręczając uczniom dyplomy ukończenia roku studiów. To powiązanie działań uniwersytetu z edukacją szkolną, jest ważne nie tylko z punktu widzenia uczniów (prestż, szansa podwyższenia ocen), ale również z punktu widzenia rodziców, dla których tak wyrażana aprobatą szkoły dla działań Uniwersytetu, jest dodatkowym sygnałem, iż czas ich dzieci poświęcony na zajęcia projektowe, nie jest czasem straconym.

4) Prezentacje efektów działań, jako pretekst do spotkania lokalnej wspólnoty.

Większość społeczności wiejskich wraz z zanikiem tradycyjnych form kultury w dużej mierze utraciła również umiejętność gromadzenia się. Osią niegdysiejszych spotkań lokalnej wspólnoty, czy gromadnego świętowania była tradycyjna muzyka taneczna i pieśni, bez nich nic ważnego nie mogło się wydarzyć. Dlatego też istotnym elementem prac Wędrownego Uniwersytetu Tradycji są działania zmierzające do restytuowania zwyczaju spotkania się wiejskiej gromady. Doskonałym pretekstem do tego są otwarte prezentacje dzieł powstających w trakcie zajęć Uniwersytetu: pokazy filmów, wystawy czy happeningi oparte o dawne zwyczaje zapustne. Elementem wieńczącym te spotkania (zazwyczaj nieporównanie dłuższym niż same prezentacje) są zabawy taneczne z udziałem miejscowych muzykantów, realizatorów działań, a często i samych uczestników Wędrownego Uniwersytetu (podwaliny pod te spotkania przygotowywane były wcześniej w trakcie trzyletniego projektu Serce Dzwonu). W ten sposób społeczność lokalna informowana jest o działaniach prowadzonych na Uniwersytecie. Fakt, że prezentowane efekty tych działań, nieustannie stawiają w centrum tradycyjną kulturę, pozostaje nie bez znaczenia dla lokalnej wspólnoty: miejscowa tradycja, często wypierana i odrzucana, staje się teraz przedmiotem zainteresowania wielu przyjezdnych (realizatorzy działań) i miejscowych młodych. Ten fakt, pozwala wiejskiej wspólnocie inaczej spojrzeć na własne niematerialne dziedzictwo. Jednocześnie ludne zgromadzenia wokół efektów prac

młodych uczestników działań, dla nich samych są dowodem doniosłości podejmowanych tematów, jak również dają poczucie sprawstwa – wszak to dzięki wspólnym wysiłkom udaje się powołać udane zgromadzenia.

5) Relacja z „innym dorosłym”, jako składowa formowania postaw uczestników działań.

Poziom relacji realizatorów działań z uczestnikami, nie był planowany jako ważny obszar działania Wędrownego Uniwersytetu, ale jego waga z całą mocą ujawniła się podczas realizacji projektu. Szybko okazało się że dla młodych uczestników znajomość z prowadzącymi działania, była swoiście nowym doświadczeniem. Prowadzący wszak nie są rodzicami, ani nauczycielami, stawiają zadania, oddają odpowiedzialność, ale jednocześnie nie próbują poprawiać. Stając się raczej partnerami we wspólnej przygodzie odkrywania lokalności, niż pedagogami, którzy próbują czegokolwiek nauczyć. Jak się okazało taka sytuacja działa na młodych bardzo mobilizująco, wpływa na samodzielne podejmowanie wyzwań i trudu. Analizy prowadzone w trakcie realizacji projektu, jak i bezpośrednio po jego zakończeniu, wskazywały na fakt, że ten rodzaj relacji i wynikającego zeń zaufania młodych, był jednym z kluczowych (choć nie planowanych) czynników sukcesu Wędrownego Uniwersytetu Tradycji.